

№ 23881

К

БУДУЧНІСТЬ

ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ
ДВОТИЖНЕВНИК

ВИДАЄ: РЕДАКЦІЙНИЙ
КОМІТЕТ
ЗА РЕДАКЦІЮ ОДВІЧАЄ
МИКОЛА ВЕНГЖИН

РІЧНИК I. Ч. 4.
15. лютого 1909

З М І С Т

АН ЛЕПКИЙ - По новім році. — МАНДРИВЕЦЬ - До воріт Тамерляна. — МИКОЛА ЯВСЬКИЙ - Ніч з неба зійшла. — ВОЛОДИМИРА ВІЛЬШАНЕЦЬКА - Ти прийшов. — ГАМСУН - Каблучка. — С. ЯРИЧЕВСЬКИЙ - Сьвіт. — ДІВЧИНА ХРИСТЯ - З поля двох ентів. — ОЛЕКСА КОВАЛЕНКО - Серед квіток. — ОСИП ШПИТКО - Всюди зле, а до-гірше. — КОЗАЧКА - Я стою на роздоріжжю — М. ЕВШАН - Мих. Драгоманів як літе-ний критик. — ОСИП ШПИТКО - Я не терпів як Ти. — В. ГРИЩИНСЬКИЙ - Індивіду-а анархізм. — ВАСИЛЬ ПАЧОВСЬКИЙ - Et tu animal... triste. — Критика і бібліографія.
Книжки надіслані до редакції.

Редакції і Адміністрації!

мо Шановних співробітників над-твори писані по одній стороні тким письмом.
яду на малий обем журналу, про-ві статі писати можливо коротко.
к Вп. Читачів просимо надсилати бодай малими ратами, бо від на-ів-опікунів“ крім лайки за наші ориви і щирю працю, ніякої мате-ддержки не маємо — тим і ціле ви-в руках передплатників.
не почуває ся до обовязку згля-рч в передплаті, хай сейчас зая-е думає піддержувати нас та не на-на непотрібні страти.
те „Будучности“ по всіх каварнях, товариствах.

Оголошення приймають ся під такими услі-вями :

Оголо-шене на	1	1/2	1/3	1/4	1/8	1/16	сто-рін
коштує	40	20	14	12	6	3	кор.

Дрібні оголошення по 6 сот. за слово.

„УЧИТЕЛЬ“ педагогічний жур-нал, виходить два рази в місяць. Річна передплата всього 6 К, в Росії 4 рублі.

Адрес: Львів, вул. Сикстуська ч. 47.
Редактор: Д-р Василь Щурат.

Задля браку місця — імена преміованих передплатників подамо в найближчих числах.

Дорогі Родимці!

Убогий ученик учительського семінара потребує матеріальної помочи і просить надсилати хоч-би і дрібні жертви на адресу „Будучности“ для Ореста О. Виказ жертводавців буде оголошений в „Будучности“.

„Колись-то я поза Уралом
„Блукав, та Господа благав,
„Щоб наше слово не вмірало!..“
Т. ШЕВЧЕНКО.

ПІДПИСКА НА 1909-й РІК РІДНИЙ КРАЙ

4-й РІК ВИДАННЯ

Виходить в Києві - 4 рази на місяць - з ілюстраціями - під редакцією О. ПЧІЛКИ (О. КОСАЧ) -

Містить статті про громадські справи - звістки з життя на Україні й в інших сторонах - оповідання - пєси для театру - вірші - відомості господарські - звістки про українські книжки - про театр і инше мистецтво - дописи - оповістки

Ціна „РІДНОГО КРАЮ“ з пересилкою на рік 4 р. - на півроку 2 р. - на 3 місяці 1 р. -

„РІДНИЙ КРАЙ“ з ілюстрованим місячним додатком „МОЛОДА УКРАЇНА“ коштує на рік 5 р. - на півроку 2 р. 50 к. - на 3 м. 1 р. 25 к. -

„МОЛОДА УКРАЇНА“ окреме від „РІДНОГО КРАЮ“ — 2 р. на рік - 1 р. на півроку - - - Адрес - Київ - Благівіщенська ул. № 97 - - - ВСІ ЦІНИ І ДЛЯ ЗАГРАНИЦІ ОДНАКОВІ - - -

Підписка на 1908 р. приймається до кінця року - по ціні давнішій - „РІДНИЙ КРАЙ“ без „МОЛОДОЇ УКРАЇНИ“ 3 р. на рік - 1 р. 50 к. на півроку - 85 коп. за три місяці - „МОЛОДА УКРАЇНА“ без „РІДНОГО КРАЮ“ 2 р. на рік - 1 р. на півроку - - - КОМІСІОНЕРАМ СПУСКА 5% - - - За переміну адреси — 15 коп.

Приймає ся передплату на Оповідання М. Павлика

які вийдуть незабаром в формі 8-ки в об'ємі 12 до 15 аркушів друку. Передплату: 2 К, для Росії 1 руб., для Америки 1 дол., для інших країв 3 франки — треба присилати на адресу: Друкарня „Рускої Ради“, Чернівці, вулиця Петровича ч. 2.

В редакції „Будучности“ можна замовляти поезії Богдана Лепкого під заг. „ПОЕЗІЄ РОЗРАДО ОДИНОКА“, сторін 82, 16°, Молода Муза“ ч. 9. Збірка прикрашена артистичною вінеткою. Ціна 1 кор. 30 сот. вже в пересилкою. — Станіслав Виспяньскі „СМЕРТЬ ОФЕЛІЇ“ драматична картина в перекладі Остапа Луцького по 25 сот. за примірник з пересилкою. — Михайло Яцків „КАЗКА ПРО ПЕРСТЕНЬ“ — оповідання, по 2 кор. 10 сот.

Вже друкується ВЕЛИКИЙ ТОМ ОПОВІДАНЬ М. ПАВЛИКА, які свого часу мали великий вплив на розвії письменської творчости таких наших письменників, як В. Стефаник, Л. Мартович і др. До оповідань буде додана історія процесу зза них, зладжена самим-же автором. Оповідання сі дадуть великий том в форматі 8-ки понад 4 вайцять аркушів друку. В передплаті коштувати-муть 2 кор., по виході з друку книжка буде дорожа. При кінці книжки буде поміщений спис передплатників.

ЧИСТИЙ ДОХІД ІЗ РОЗПРОДАЖІ ІДЕ НА КОРИСТЬ АВТОРА.

Передплату просить ся посилати на адресу: Друкарня „Рускої Ради“ Чернівці, ул. Петровича ч. 2. Замовлення приймає Ф. Коковський Чернівці, Петровича ч. 2.

„БУКОВИНА“ орган української поступової партії на Буковині. Виходить що дня крім неділь і свят. Річна передплата 24 корон, зглядно 12 карбованців.

Адреса: „Буковина“ в Чернівцях — ул. Петровича ч. 2.

Закли
будете глядіти
за
ПОЗИЧКОЮ
особистою, гіпотечною
або на реальність,
зажадайте безплатно
проспекту від
Meller L. Egedy
IX. Родманівську-шт. 7.
Телефон механістичний 46-31.
4-50

літературно-наукова часопись.

Річна передплата 8 К - піврічна 5 К -
 для Америки 2 дол. в Росії 4 рублі на рік
 Поодинокі числа по 40 сот. - Оголошення
 після умови - Виходить 1 і 15 кожного
 місяця - - - - -

Адреса - - - - -
 Редакція і Адміністрація -
 ЛЬВІВ - - - - -
 ВУЛ. ВІРМЕНСЬКА Ч. 25. -

ВИДАЄ: РЕДАКЦІЙНИЙ КОМІТЕТ.

ЗА РЕДАКЦІЮ ОДВІЧАЄ
 МИКОЛА ВЕНГ'ЖИН.

БОГДАН ЛЕПКИЙ.

ПО НОВІМ РОЦІ —

І знова рік оден життя,
 Як сон минув;
 І більше вже не буду я
 Таким як був.

І більше вже не вернеть ся
 Ні сьміх, ні сум,
 Лиш дещо з них обернеть ся
 У форму дум.

І може хтось читаючи
 Письмо дрібне
 Задумаєсь, й зітхаючи
 Мене спімне.

МАНДРІВЕЦЬ

ДО ВОРИТ ТАМЕРЛЯНА.

НАРИС.

— Нас купка збіглась на довгу секретну пораду... Тимчасом закотилось сонечко і зчервонило весь захід рожевим кольором, по якому як де йдуть світлобурі помазки. На лузі, як на великому зеленому килимові саме під ногами в нас розкидались хатки проміж деревами, які то затуляють собою причілки білих хат, то показують їх завітчаними мов вінками дівчата о весні. Де-де по левадах розложено огнища і на треніжках варить ся вечеря. Через тишу дим од огнищ підіймаєть ся в гору, а далі прозорими половими довгими пасмами стелить ся над хатами, повітками, дворами, садками й всім селом. По той бік села Дніпро гойдає й пестить в тремтючих хвилях своїх місяця-красуня, що виплив вже на зміну сонцю слухать солов'їний спів. Не послухаєш зараз, бо з поля йде худоба до дому, її стівають хазяї — гармідер порання тобі пошкодить! А ми нікому не шкодимо, ми тихо закінчили свою нараду: „Ти-ж Іване захопиш, як ітимеш, з собою револьвера, бо подоріж нічна, далека, а йти все проміж копа-

Львівська бібліотека
 АН УРСР
 № 388

Львівська бібліотека
 АН УРСР
 № 41782

ми й пастівниками по манівцях, щоб часом що-небудь не прийняло за конокрада...“ „А Якиму краще вийти собі серед білого дня, як на гулянку та купання, пройти по всьому лу-гу та й попідпихать під всі селянські копиці з сіном, копиці-ж бо на днях звозитимуться по домівках...“ Розійшлися всі в різні боки.

Лягла на землю ніч. Я передягнений в селянське вбранне, маючи попід руками та й через плечі копи бумажок, навпростець через садки й узвіз крався собі за село. Не первина прислухатись до кожного шелесту листя, не первина простоювати занімівши на однім місці, доки втихомирять ся собаки, не первина обминать подалі людський гомін і ступні, а все таки тьохкає на серці, млієш всім тілом і часто-густо пантруєш по бокам. Та ось вже за селом; легше зітхнеш і притаївшись сядеш на якийсь час одпочить, перевести дух, розміркувать плян роботи. А поза мною застаються співи селянської молоді. Ось якийсь голос високим тенором журли-во веде:

Коли доля нещаслива
Чом ти, мамо, не втопила...

і крім його мало що порушує тишу: чуть тільки, що виграють цвіркуни, кізяковий жук прогуде над головою, та стукотять підшви і реплять иноді вози з стовбового шляху. Шлях... шлях міні треба подалі обминать... Ось пісня вже на:

Гей, гей, доле моя,
Деж ти водою заплила,

сумно обривається й перестав. Журба пісні підняла в душі злобу, я схоплююся і з завзятем широко й жваво ступаю, майже біжу вперед, до зазначеної мети. Коли добрів межі, в якій стикаються лани чотирьох великих сіл і однієї економії, то спинився, зняв шапку, покуповдив спітніле волосся і оглядівши, що навкруги не видко й ляльки, став рішати не важкі завдання: Як під ці копи підложу, заберуть з копами люде з Пісчаного, під онті — розвезуть по Бубновому, а під валки, що якономічна косілка накосила — то почитають якономічні наймити і наберуться більшого розуму... Далі принесене ділить ся на декілько частин і починається біганина з лану на лан, з ниви на ниву і підкладання в четверо зложених або в трубочку згорнених бомажок під освітлені місяцем копи, копиці, валки та покоси, аж чуб робить ся мокрим, та ніколи зважать на те, літня нічка коротка, а запросу винесено силу... Ну вражі дуки знатимуть! Покончив з ланами, та ще й по шляху трохи потрусив, потім почемчикував мерщій до пристані.

Я на палубі пароплава і їду Дніпром вниз. Заразом зо мною сіло двох селян з

Пісчаної, що зараз притупили ся собі якось окремо на палубі і вхнюпились щось читать.

„Ну братця й пише ловко!“ — чуть говоре молодший, видно грамотніший. „А малюнок який — провадив той-же — коваль загартує довгого ножяку на ковадлі та й випробує чи гострий; куди-ж це воно гне?

І-і-і... кобушка в тебе на плечах замість голови, як я бачу, а грамотій! З серцем і докором одказав другий високий, худий як щепка, з позападаними очима й щоклами, весь в рамі старий і сердитий. Читай ось що: „боріте ся — поборете“ пальцями як указкою провів він і прочитав по складам — ну тепер тямиш?

„Та таки-ж так написано, іш-ти! Диви-и-и... І змізкуєш так! От хвишка, так хвишка, се не така, як торік нам в Почаїві ченці надавали...“

„Ет, дурне ти, бачу я... Сеж таки проклямація, а то таке, що тільки тьфу! — сплунув і одійшов од першого старіший.

Пішов і я з палуби вниз, аби заснути як вбитому, так бо був втомлений і фізично і нервами од перебутого риску; проте селяне ті з моєю роботою в руках довго не давали міні забути ся...

III.

Приїжджаю, злізаю з пароплаву тай підходжу до старого дідка, котрий прищулив ся й стоїть примітно оддалік од звичайного коло пароплаву натовпу і хитро водить очима навкруги себе.

Вас давно здуть, як-бо ви забарились! З ноткою докору в голосі а zarazом і радости витається старий, як зуздів мене, і притьмом, наче йому й не шість десятків літ, побіг до своєї маленької шкапи підвизувати через сіделень, повід та лаштувати сінце (бач щоб гостеві мягко було сидіти). Пароплав одчалив і пішов на низ залишивши позад себе широкий, каламутні круги води та гарний погідний ранок. Сонце піднімало ся і розго-нило по Дніпру сивий туман та безліч всяких качок, що з краканнем весь час розтинали повітре та вкупі з чайками і куликами сідали на пісчаний просеред, аби дружно пастиць та кигикать. Соловії в лузі та лозах не переставали вести сплошного безугавного концерту, та майже над самим вухом, що я аж одсахнув ся, часто закувала зозуля. Свіжо, здорово. І до мене, здорово вморенного, вертається дужий, бадьоро-жартовливий настрій.

Зозуле, зозуле, а скільки мені літ? — осміхаю ся собі і голосно звертаю ся до неї, що заховала ся в гилля роскішного явора...

... Мовчки поїхали. І в мене і в діда хурмана радісний настрій поволі змінював ся, щось починало гнітить обох, а проте жаден з нас об тім не зважав ся забалакать. Нарешті старий не вцитив:

А Панько, казав лікар, скоро помре...

— Ну? з болем в серці поспитав я, хоч сумна ця новина не була для мене несподіванкою: Панько-бо переніс два роки російської вязниці... А дідусь поки проїздили лози, піски, болота, левади, ліски... розповідав мені про хворобу мого товариша, про те, як його всі люблять та одвідують, як поліція із опаски „незаконного скопища“ починає розганяти одвідувачів всякий раз, коли їх чимало набереться і так аж доки не прибули в с. Обідране і не зупинилися коло Панькової хати. Вона була дуже ветха, схилена на один бік а по криші понялась густим зеленим мохом. Побіля хати стояли такіж самі, як і вона хлівці, була яма од заваленого колодязя, що заросла була головою, в дворі росла буйна лобода, та кілька самітних вишень; огорожі зосталось дуже мало. Панько ще спав посеред двору, розкинувшись, проти сонця. Ми не стали його будити, а примостилися й собі під хатою в холодку, де вже сиділо де кілька селян, та пошепки розмовляли про лихоліття з сумно-журливим виглядом. Чим далі, селян все більшало, та більшало. А ось в ліжку почувся довгий, важкий, сухий кашіль; показалася Панькова голова з під простині; і протираючи очі він дивився на гурток гостей. З початку обличчя його було байдужне і спокійне, а далі раптово зашарілось хоробливою красою.

Грицю, Грицю, це ти прибув! Діждався таки, діждався! — надорванним голосом вигукнув він і аж піднявся сісти. Що сили я метнувся до нього з рознятими обнімами.

Не цілувати, не цілувати! — одмахував Панько од обіймів обома руками. Блакитні очі його підведені темними віями пильно і міцно дивилися на мене, давнього побратима, який завмер з простягнутими руками. Знервоване обличчя його од червоного кольору переходило в бліде, потім стало мовильно-жовте.

Хворий, брате... безнадійно... насухоти. Заразна річ. Зосталось вже мені небагацько... може кілька годин, прохарчав він і впав в глибокий обморок.

Ледом обдало мене це признание, волоссе подралося до гори, обличчя потерило, я замість приводити його до свідомості нерухомо оставався стояти і дивиться якийсь час, мов скаменілий...

... Згноїли хижакі кати, як самі схотіли, докінчував Панько по чималій перерві, та й хіба тільки мене одного? Зараз я наживаюсь... Товариство мене одвідує, солодить останні хвилини. Розмовами з ними та їх піснями я живу. А які-то Боже, гарні ті пісні, тільки послухай: луже, зелений байраче, молодий козаче, червона калина, молода дівчина... У-у-ух! і судорога жалю здригнула його сухе тіло. Він перевернувся з боку на бік,

поторсав свою простинь і ще дужче зсунув з себе, а думав полаштувати.

— Раніш якось ніколи було милувати всім цим, а тепер воно вже... похитав головою і додав — не мені! і дві великі сльозини оловом покотилися по зморхлим щокам. — Розкажи-ж мені, обмахнувши зрадливо, питав Панько далі, які там тепер у вас напрямки найдужче визначаються, бо знаєш, я настільки ваш, що й на тім світі поведу пропаганду, от значить, треба знати, що воно і як.

Підійшли і останні гості до ліжка.

Коротко і просто казав я про діяльність і боротьбу існуючих партій і як дійшов до цього, що земля таки безперечно буде селянам, Панько перебив мене. А змовч трохи, змовч. Земля добудеться таки селянам, одрубуючи кожне слово, мов присьорбував дорогоцінний трюнк і смакував кождо його краплю, казав він. — З-е-м-л-я б-у-д-е. Які це гарні слова!... Гарно, тепло, надійно. А то теорії: не треба зараз добувати селянству землі, воно повинно збутися й тієї, яка в нього є, повинно спролітаризувати, а після того вже прямо в рай! — в чертоги соціалізму хоть і з забрудненими чобітьми. Е-е-е-е! Та доки селянство спролітаризується, поперед не тільки земля, а й небо вмить ся кровю!... Він довго знесилювався од кашлю та спльовував кровю. — Не дармо сказано: доки сонце зій..., а що це обірвав він на пів слова, сонце, хлопці, закрилось за хлів... я хочу бачити сонце..., поспішаючи боляче викрикнув він і кровать йому переставили так, щоб вся обливалась вона косим надвечірнім, соняшним промінням.

Довгий час темної і брудної вязниці навчило Панька так покохати сонце, що коли прибув він вже на село, то не зважаючи на часами надзвичайну спеку по цілим дням вилежувався під його промінням. Він ревниво стежив, аби воно й на хвилинку не зайшло за повітку, вишню або сусідин явір і, коли находив на нього холодок, кровать переносилась на інше місце, од чого на лободі було знати велике кругле тирло.

Гарно, як гарно, казав він, лежучи вже голічирва і всією своєю істотою вльваючись соняшним промінням та пестощами розкішної весняної української природи.

Багацько нас мовчки й понуро стояло коло нього. Ми пильнували кождий його рух, здригались при його словах і виражали вже його в думці на той шлях, на який колись бувало виражали чубаті предки наші в ковильних степах на той світ підтятого вражею кулею молодого отамана, а для того зносили його на височезну Савур-могилу, аби він згасаючим зором подивився в останне на свою матір Україну...

— А що, скоро рушимо? — підійшов спитати візник.

— Куди?

— Та на сходку.

— А-а-а! — сам одповів собі Панько, — у вас вероби, потім задумав ся, а далі нервово-вередливо, як дитина захнюпав:

— Хлопці, знов закриваєть ся за хлів, знову заходе, підсуньте мене. От-так, от-так, приговорював, як його пересовували, а то хоронить ся, хоче сховать ся. Я-бо так його, я так його люблю, все житте його любив..., довгий руйнуючий кашіль зашкодив доказати...

Ідь-же Грицю, їдь, тебе чекають. Доба горяча. Ідь, хоч вже з тобою може ніко..., може скоро й не побачимось...

Очами дряпнув він по людях. Прощатись треба було і нелюдський жаль обгорнув його молодого. Він дужий волею стримував себе од сліз, тільки тремтів, як осиковий лист та інколи ще голос дріжав.

— Ідь, їдь.... Не забувайте — звернув ся вже він до всіх — що ви самі ковалі своєї долі... тож куйте... куйте. Ти... Грицьку будь перший коваль, це мій тобі заповіт... Він казав все тихше та тихше, од знесилля вже балакав ледви чутно.

— Прощай, прощай, любий, дорогий... їдь. Храни тебе, наш ідеале!... та й залив ся довгими, горячими, гіркими сльозами, хлипав тільки, а не в силі був щось казати...

Я вирушив. Злоба палила груди, прокляття тиснулись із уст. На здогінь собі мені вчуло ся з Панькового двору: Сонце, сонце згасає!...

І справді, для Панька воно в той день закотилось...

IV.

Втер сльози, коли схаменув ся, аж я не на дядьковій повозці їду на потайну збірку, а верхи прямую собі по курному, рудому, звичайному та битому шляху.

Долина вужчала. Високий узбіч спухова підіймавсь по обидва боки, потім переходив у справжні чорнобокі гори та з шпичастим верхом. Між ними кам'яними руділа вивітрена на порох земля і правильними конусами сповзала в долину; ці конуси подекуди розбивали, осовували та псували кози, що лазили по узбіччях визбираючи вбогий наїдок. Над Сарзан-заєм, який то розсипав то знов збирав до купи соняшний промінь, одбиваючи його і сліплячи ним очі, примостила ся попелнаста з роззявленим широким ротом карга, та стояв величезний карагач, що в своїх як дим кучерявих віттях дав притулок великим і малим гніздам різних пташок. На зеленій стьожці луку пасли ся верблюди та їшаки,*) звичайно, пострижені примітними покосами. В повітрі було тихо, сиверко од річки і ков-

бань та мляво. Ще далеко було до двох гігантських скель, які мов Геркулесові стовпи задумчиво поважно і величньо здіймали ся по обидва боки долини, чорніли і стискували собою з обох боків широкий шлях... Кінь, знай, їхав вперед і як сам знав, писав по шляху викрутаси й глаголи. Загалом же вигляд округи був тим же, що й раніш і зробилось би досі скушно, якби хвора голова не ворушила все інші та інші не тяньшанські образи та малюнки, і не було сили їх одігнать, їх одчепить ся.

... „Як тоті вночі“ збігли ся і притаїли ся ми на потайній сходці, поставивши сторожу. Маленька хатинка стоїть край села аж біля царини з похиленими гнилими стінками, то людей в неї находило битком. Тісна вона сама, та широко з неї розходили ся в народ новії думки братерства та нової правди — всі пильнували кожде слово промовця, який говорив з кула соломи біля маленького каганця.

Після промов оратора йдуть щирі балачки селян. Хоч і зморені та дуже закатовані, а завзятем кленуть ся й далі провадить боротьбу, не складаючи рук. Скінчили, прощаєть ся промовець. Всі й собі зашамотіли розбрідать ся, коли один з їх кладе на стіл поливану мисочку, кида пару мідяків та й каже: Цього чоловіка треба підбичувати. Складімоь грішми та наймімо коняку, хай звезе куди йому треба. Як один, всі полізли в кишені за гаманцями, хто-що, а в мисці після брязкоту лежала чимала лепта мілочі...

.... В друге село, там вже не те. Волость обступлена з усіх боків солдатами. Козаки несамовито гасають верхи по всім вулицям і куточкам села: шукаючи „ділігатовъ“, та маючи причину викрадат гроші з селянських скринь, псують жінок, дівчат... Знайденого „ділігата“ сплющи і рядом людину шановну й далеко поза межами свого села, підлітно або й з сідою головою, гнали перед кіньми до волости, полосуючи нагаями тіло, вириваючи волоссе, топчучи конем, буцім хижакі татари зловили в загонах своїх бідолашного бранця і впивають ся його мучками, слізми, кровю...

На волоснім високім ганкові справник з панами офіцірами пють пиво і смашно заїдають сиром та сардинами. А поруч їх в полісаднику півдюрини донських козаків сирими вербовими ломаками або нагаями з залізними чи олов'яними наконешниками „вгрущали“ селян слухати й корить ся начальству, бо „несть власти, аще не од Бога“... Найденного і впхнутого в хвіртку не допускаючи до землі, підхоплювали донці і били так, що кров дюррила, як з волів і бризками своїми вишивала високий білий причілок волості на червонну мережку. Не раз обличчє катованого вмивало ся мазкою та благання і погрози його все дарма. А як збитий на землю

*) Їшак — це рід ослят.

ще мав силу без чужої помочі стать на ноги, то відкілясь чула ся зла команда :

„Поддять, поддять! іш встаєть єще каналія!... Ну й піддавали.

Як причинні стали люде в селі: якже-ж бо, вийшла воля на все а потім за сміливе отверте слово за привселюдне еднання в Спілку, така наруга, таке знуцання! розум їх одмагав ся це збагнуть. Всяк хто тільки здоровий та не старий, конче брав участь у Спілці. Тепер кождому здоровому прийшлось втікати з дому і на якийсь час притаїть ся по левадах, лозах та очеретах. Тільки одинцями блукали перед волостю на базарнім майдані старі дідусі загорьовані тим, що не має сили оборонить своїх синів, аби їх не бито. Найстарійший між ними, підсліпкуватий трохи Ярема, в котрого вся радість в житті була у єдиному синові парубку, облитий слізьми розоставив руки та, шкутильгаючи на однім місці, стогнав :

„Не хочу, не хочу в цім царстві жить, коли так...

Лементували жінки тих чоловіків, яких бито, неначе намагали ся своїм плачем повершити гупання молотників по живому тілові, що несло ся од волости. За їхні спідниці чіпляла ся мала дїтвора та й собі плакала плакала...

Ми ледви вирушили...

В третє, в четвєрте село, аж там вже таке не одбуло ся...

А ось на руїнах широкої округи злетіли ся ще не приборкані орлята і ухвалили вже поклик „до зброї“! Аж селянин, очима страстотерпця мученика безпорадно показав на голуцванків-дїтвору : „Щож з ними буде? а може-ж таки як перемжить ся це, то як-небудь покращає“ і не пішов на поклик той смілий, і завмер той поклик на устах небогачоох смільців... на невідомий час.

А хижачтво не бачучи собі ні відкіль перепонів, розгуляло ся, бо вовча натура, заходила ся ще дужче поливати спустілі лани народньою кровю; все вщухло, прищулилось, затаїло духа і здавало, що це не я, це не я і в безсиллі ждало, коли то те минеть ся, а хто витикав ся чим, того доля ласкала скорпіономим вінком.

Повітре затяглось павутиною мертвоти.

Перевтома, зневіре, скептицизм; стратилась віра в діло, пропали сподіванки і темною нічю щільно обгорнуло все. Тільки отруйний човник песімізму од розбитих великих сподіванок багачоох, загейдав на бурхливім морі борців і не одного з їх похоронило воно в своїх глибоких, таємничих та зрадливих хвилях.

(ДАЛІ БУДЕ.)

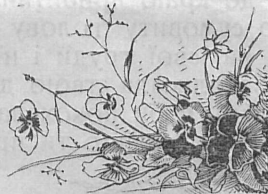
Микола Чернявський.

НІЧ З НЕБА ЗІЙШЛА.

Ніч з неба зійшла,
Все сном повила:
Джерела живуці
І нетрі мовчуці,
Могили в степах
І древо в гаях.
Скрізь спокій і тиша.
Затихла, не дише,
Холодна земля.
Спокійний і я.

Я жду тебе, лихо!
Ти сунеш ся тихо,
Мов хмара... Та в тім —
Не страшен твій грім.
В смутную хвилину
Я грудьми зустріню
Огнений твій дар —
Смертельний удар.

І тільки здрігнуть ся
І стиха озвуть ся
Могили в степах,
Дерева в гаях,
Джерела живуці
Та нетрі мовчуці:
„Це грім того вбив,
Що нас так любив!..“

Володимира Вільшанецька.

ТИ ПРИЙШОВ.

(Психологічний нарис.)

Я тужила за тобою і шукала тебе. Шукала між народом густим і низьким, але находила там лише звук твого імени, бо ти не брат товпи, а великий і високий надчоловік, тому тебе між людьми не находила я...

А блукаючи між ними питала усіх за тобою. Вони радо кидали у моє лице твої хиби і відходили. Ті хиби подобали ся мені, бо ти був у них навіть великий, більший чим другі...

У весні-маю бажала я тебе. Зітхала у день і снила у ночі, кождої хвилі линула до тебе тоді, коли ціла природа грала пісню життя-надії, коли й я сподівала ся жити. Твій дух ставав часто передо мною, манив мене усміхом, загадочним виглядом: прийду або

— прийду. Ти всміхався, але не приходив ніколи...

Одної днини між твоїм а моїм духом станула тїнь молодої дївчини. Тїнь була гарна і приманчива і ти цілий скривався поза нею. Від сього часу являв ся ти мені усе з сьою тїнею, що ставала перед тобою...

Тепер я знала, що ти не прийдеш, не можеш прийти до мене. Я перестала виглядати а почала терпіти. Терпіла за себе і за тебе, бо й ти терпів — надармо.

Надійшла осінь. Посумніла природа в ожиданю смерти, посумніла й моя душа, хоч вже не ждала... Бо смерть навіть байдужною стала для мене. Тоді прийшов ти... Я здивована глянула у твої вічі. Відбивалась у них немов у зеркалі ся тїнь, що тепер аж у душі сховала ся. Вона сиділа там вигідно, сьміялась з мене і — з тебе! Ти прийшов і став говорити. Так слова ті вже не доходили до могого серця. Вони здавали ся мені скреготом нігтя по шибі і я не слухала їх. За скреготом тим волік ся сьміх гарної тїни...

Ти казав: вона не була мені любовю, була розривкою. Я не думав про неї поважно, я забавляв ся. Покинув її молодую і прийшов... Навіщо ти прийшов? У моїй душі нема вже нічого. Було співчуте, та остило для тебе. Бо ті слова убили його у мені. Змерзло із зимна.

Чому ти так казав? Чому не прийшов німий і блідий, зломаний і нещасливий, вірною любовю до краю прибитий. Чому?

Яби твою сумовиту голову взяла у білі руки, поклала на свої груди і ніжно втихомиряла. Я би заколисала твою душу піснею про золоту надїю, я би покохала тебе як нещасливого. А так... Навіщо ти прийшов?

Кнут Гамсун.

КАБЛУЧКА. *)

Я бачив колись на громадї молоду за-кохану дївчину. Її глибокі синї очі с'яли, і вона не могла сховати свого почуття.

Кого кохала вона?

Того молодого хлопця, там, біля вікна, сина хазяїна хати — хлопця в мундіру і з голосом лева. Ой, Боже, з яким коханням сте-

*) Кнут Гамсун, норвежський письменник, родився 1866 р. Став писати вже в сімнадцятім році життя, коли вчився на шевця. Та не довго закрив він тут а виїхав ся у вандрівку по світі. Спершу був помічним хлопцем на кораблях, то знов рибак, відтак заїхав в Америку і наймив ся до склепу, вкінці став фірмани по кінних трамваях. В 1883 р. вернув до вітчизни і тут дописував до часописей, а 1886 р. поїхав опять до Америки як кореспондент часописі „Verdens Gang“. 1888 р. видав першу свою книжку „Духове життя

жила вона очима за молодим хлопцем і як неспокійно сиділа вона на стільці!

Коли в ночі ми вертали ся до дому, я сказав, бо знав її дуже добре:

— Яка ясна, чудова ніч! Чи весело тобі було сьгодні? І попережаючи її бажання, я зняв з пучки свою каблучку, що заручав ся з нею, й казав далі:

Поглянь-но, твоя каблучка стала дуже тісна для мене. Коли-б ти віддала її побільшити?

Вона протягла руку й прошепотіла:

— Дай мені каблучку, я віддам її побільшити.

І я віддав каблучку.

Через місяць я знову зустрів її. Я хотів спитати про каблучку, але чомусь не спитав.

„Се-ж не до спіху, — подумав я, — дам їй ще трохи часу“. Але вона кинула погляд на вулицю й промовила:

— Так, правда... твоя каблучка... у мене трапилось з нею нещастя: я кудись її заснула чи, вірніше, згубила її.

І вона ждала на мою відповідь.

— Ти гніваєш ся на мене за се? — спитала вона трівожно.

— Ні, відповів я.

Ой, Боже, з яким легким серцем покинула вона мене, коли побачила, що я не гніваю ся за се.

Потім минув цілий рік.

Я знов вернув ся в ті-ж самі місяці і раз у вечері пішов по знаємій, дуже мені знаємій дорозі. І от вона йде мені на зустріч, і очі у неї в трое синіші і в трое більше с'яють. Але рот її став такий великий, такий блідий.

— Ось твоя каблучка, — сказала вона, твоя каблучка, що заручив ся зо мною! Я знову знайшла її, мій любий, коханий, я звеліла її побільшити, тепер вона вже не буде давити тобі. Я глянув на покинуту жінку, на її великий блідий рот. Я подивив ся на каблучку.

— Е, — сказав я з глибоким поклоном, тепер вона занадто широка для мене.

переклад: Грицько Промінь.

Америку“ („Fra Amerikas Aands-liv“), за що стрінула його строга критика а навіть лайка і насьмішки, хоч з книжки вїяв молодечий запал і справжній гумор. Письменник не зразив ся тим а сьміло йшов до вибраної мети. В 1890 році видав знаметий роман під заг. „Голод“ („Sult“), який придбав йому велику славу, а навіть марку геніяльності. „Голод“ появил ся в перекладах на різні мови. Вячеслав Будзиновський переклав його на українську мову. З драматичних творів Гамсуна найзамітніша трильоґія під заг. „У воріт держави“, з новель збірка „Kratskow“, а з поезій „Дика ватага“. — М. В.

СВІТ.

Світові огонь Дажбога
сипле блиску скільки змога —
а сліпці й сіроми плачуть
днини ясної не бачуть...

Найдрібніший пил природи
знає волю, рай свободи —
лиш людина тяжко дише,
діти в ланцюгах колише...

Кілько тут кругом простору!
Вздовж і вишир і в діл і в гору —
чоловіку сего мало,
бо на гріб йому не стало!...

Космос у красках пишаєсь,
в блисках крас переливаєсь —
а поети із тоскою
все шукають за красою...

А в блакиті — — — Творче, Пане!
Чи ж на все паперу стане?
Світ твій, Батеньку небесний,
справді винахід чудесний!...

Серет, 20/І. 1909.

ДІВЧИНА ХРИСТЯ.

З ПОЛЯ ДВОХ ПИСЬМЕНСТВ.

ПЕРЕДМОВА.

Вам, молодші мої товариші, що не приступали ще до вищої освіти, присвячую я оцю працю. Ви запрошували мене читати Вам курс української літератури... На жаль я не можу сповнити Вашого бажання давати Вам щось наукове. То не в моїй змозі: для того бракує міні вищої освіти, знаття, ерудіції, а головне... потрібних матеріалів! Коли хочете, це визначає, що бракує всього; але знаючи скрутне становище наше, українське, при котрому ми іноді й самого Шевченка не могли докладно студіювати, та маючи на оці, що ніхто крім мене не візьметь ся робити Вам на тім полі викладів, бо хто не має часу, а хто впрост бажання працювати, — я на-смілюю ся виложити Вам кілька своїх літе-

ратурних думок, випадкових, коли хочете, неповних, мало звязаних, але все-ж сполучених в одно „ціле“ в єдине „щось“, що може дати вам можливість встановити засіб студіювання; що улекшить слухачеві дальшу працю та примусить задумати ся над аналогіями та порівняннями... Роблю я це через те, що (на перевеликий жаль), виклада-лась вам по середніх школах лише великоро-сійська (на московській мові) література, тож і ближча вона вам по знаттях; її європейські ідеї знайдете ви і на рідному полі; вони, в сполучі з українським демократизмом, хай і керують вами! В горнищі національної сві-домости кували ся вони ковалем-народом і виплекав він з тих ідей невмирущу красу свого духа...

„У нас нема зерна неправди за собою“ — сказав Шевченко... І в тім утворі народнього серця, в письменстві народньому, насамперед виявилась головна риса нашої національної сім'ї, що ставить між нами та великороссами таку різницю, наша демократичність та наш індивідуалізм. Навести тому докази та розібрати докладніше, з чого скла-даєть ся ця різниця і буде нашою метою, нашим найближчим завданням...

I.

(ВИКЛАД ПЕРШИЙ).

Раніше, ніж приступати до розгляду або читання якої-небудь літератури треба собі пригадати, що народня творчість, се душа самого народу і відбиття тих умов і обставин, серед яких він живе. Французький дослідник і критик Тен каже в своїй книжці („Історія англійської літератури“): „Ріжний клімат і ріжний стан життя народа викликають в нім і потреби цілком ріжні, а разом з тим і ріжний засіб учинків і нахилів. Людина, яка вимушена приноровляти ся до обставин, мінє відповідно до них свою вдачу і поведінку і ця вдача втіляєть ся в неї тим глибше, чим міцнішими були зовнішні вражіння і впливи, чим частіше вони повторювали ся і чим біль-ше під впливом віків передавали ся онукам. Таким чином характер кожного народу можна розглядати як велику скількість попередніх його переживань і вчинків. Придивіть ся до природжених нахилів і рис кожної окремої раси, і ви побачите, що сі нахили і риси з'являють ся наслідком тих умов, які цих людей колисали змалку, обставин, які потім їх гнули в той або інший бік і збуджували в них той чи інший свідомий, або несвідомий рух“*). Згодом Тен зазначає, що крім цих причин на розвиток літератури дуже впливає час, у котрий ся чи інша подія

*) Диви стор. 17 в передмові російського пе-рекладу, 1871 р. під редак. Рябініна та Головіна, Пе-тербург, видане „Общественной Пользи“.

вплинула на народню душу, та разом з тим стан душевного розвою народа в ту мить, бо відповідно цьому виявляють ся наслідки вражіння й реакція на подію... По такому закону формують ся великі історичні течії та довгі міцні панування якої-небудь одної ідеї над цілими поколіннями, а також народжене цих ідей.**)

Тому-то й стає зрозумілим, що кожду літературу ми мусимо брати після такої теорії, в історичних її обставинах, щоб не заплутати ся в оцінці її творів та добре простудіювати її духа й з'ясувати собі походжене тих думок. З другого боку (бо це тільки один бік справи), знаючи напевно, яка була історія розгляданого народу, ми можемо наперед бачити (звичайно в де-якій мірі), якою буде згодом його література. Справді, візьмем зразки життя: — порівняємо „Зіну“ в „Першій любові“ Тургенева та взагалі тип російської жінки з коханням української жінки. Хиба однакове? Россіянка коли кохає — корить ся чоловікові; — на Україні-ж „Била жінка мужака“, розповідає нам пісня! (одна з найхарактерніших, типових, народніх пісень), але не кажучи про ті юмористичні метафори з карикатурних наших типів, можна було-б навести безліч прикладів на те з літератури, хоча-б із творів Марка Вовчка. Там, скажемо, в оповіданні „Не до пари“ — одружило ся двоє ріжних людей, що не розуміють одна одної; але не вважаючи на те, що жінка в тім оповіданні вмирає з любови, вона, ця героїня, застає ся сама собою: вона не змагаєть ся „співати під лад“ химерному чоловікові, не каже йому „бий мене“, не принижає себе нічим, не виявляє себе рабиною, не змінює вдачі... Він не зміг би вдарити її батогом, як Тургенєвську героїню. Що-ж це в тій Зіні, любі товариші, як не наслідки родинного життя в Московії по Домострою*), цій відомій вам архаїчній теорії биття, оце вимахуванне канчуком?! То втілене, всмоктане, природне невільництво... А що иншого могла дати історія нашої півночі (Московії), як не отаке яскраве з'явище, як той тип жіночий?!

То-ж добре запримітимо собі: — нема знаття й розуміння літератури народности там, де нема знаття її історії! Для того, щоби зрозуміти народнього духа, треба знати, з яких джерел він походить, що народило його!...

Отже розглянемо перших наших письменників та філософів в історичній їх обстанові, а далі проведемо параллель між духом української творчости, а духом російської. Провідною думкою хай служить нам упевненість наша в глибокій демократичности рідної південної літератури, яка з перших

кроків вигідно одріжняєть ся своїм народнім духом від творчости великоруської.

Взагалі ріжниця між духом двох народів, велико- й малоруського, опреділила ся так виразно, що наш історик Костомаров знаходе тую різність не тільки в народній поезії, але-ж і в релігії, в соціяльних поглядах а також у звичаях...

Ось як малює нам цей вчений Українців та Великорусів:

УКРАЇНЦІ:

- В сфері релігії:** Нахил до додержування змісту вірувань.
- В історичній:** Сімпатії до федералізму.
- В соціяльній:** Висування насамперед інтересів кожної окремої людини та її свободи (індивідуалізм); в родинному життю воля кожного члена сім'ї.
- В поетичній:** Творчість оздоблена поетичними порівняннями та картинами.
- В сфері кохання:** Незалежність та поетичність кохання.
- В прояві почувань:** Природна вражливість і прояви її ширі.

ВЕЛИКОРУССИ:

- Дбанне про додержування зверхніх звичаїв релігії.
- Централістичні стреміння.
- Гегемонія інтересів загалу над інтересами кожної окремої особи; в сім'ї підлеглість окремих членів старшим (батькові та матері).
- Більш прозаїчна ніж на Україні пісня, поезія і ин.
- Покора та більше „земне“ кохання (більше матеріалізму в нім).
- Штучний вислов почувань (менш щирий).

Зрештою ось що каже Костомаров: „Великоруський нарід — практичний, матеріяльний“, а в нашому народіві добачає він протілежність йому. Це доходе навіть до ріжниць у володінні землею; у господарюванні...*)

Вернімось до питання про джерела цих двох творчостей. Насамперед, чи не повстала котра-небудь з них раніше? В цім питанні ми повинні розділити запит про творчість народню та її походжене від розгляду джерела творчости літературної, інтелігентської.

Ось що каже Михайло Драгоманів (відомий культурний та політичний український діяч):

„Багата література повістей XVI. й XVII. віку та література мемоарів малоруських XVII. й XVIII. вв. знайдуть собі місце коло таких же повістей великоруських редакцій, і вкажуть, як малоруські редакції були їм образцем коло біднішої мемоарної літератури (до половини XVII. віку) великоруської. Література релігійна періоду перед унією і після неї, помістившись рядом з літературою групуючою ся коло Стоглаву, справу книг, розколу і ересей великоруських, покаже, на скільки український період „возрождення наук і реформації“ був ближче до європейського, ніж московський і вияснить краще ту роль, яку грали і у Москві Українці перед і у часи так званої реформи Петра В. Теж

**) Диви стор 19 того-ж видання.

*) Історичний акт XVI віку, за часів Ів. Грозного, що повелівав бити жінку й дітей.

*) Диви „Дві народности“.

саме з другого боку вяснить аналіза української драматичної літератури, котру Дм. Ростовський і Теофан Прокопович пересаджували у Великорусь серед реакції чисто-великоруського клеру. Само собою розуміється, що українські пісні і думи мусять поміститись коло пісень, билин і козацьких пісень великоруських, і, певна річ, не програють од такого сусідства, а покажуть, що дійсний, розвитий, історичний епос має руський нарід тільки на Україні". Так каже цей український авторитет про народній епос. Але-ж про літературу кінця XVIII. віку та її початок висловлює він зовсім іншу гадку. І ось саме яку: „Українці добували європейських ідей і напрямків не стільки прямо*) з європейських літератур, скільки через російську літературу..... через те не можна сказати, що українська література появилася серед європейських прямо, — ні! вона появилася у середині російської“...

Далі він додає: — „...Світська державно-європейська культура російської імперії „Петербурзького періоду“ висвободила українську освіту із узких рямок церковних..... і світська література російська нанесла ті ідеї європейські, літературні, політичні і соціальні, котрі помічні зростови народолюбства у літературі і політиці. Петербурзька література, Харківська колеґія, ліцей у Ніжині, університет у Києві, — ось де настоящі батьки українофільського народовства, котре через них годується тим духом, що панує у Європі з XVIII. в. і котрий упав на слабкі прояви свідомого патріотизму і народовства, які держались в українській громаді у кінці XVIII. віку“.

Але далі Драгоманов зазначає, як ця література українська інтелігентська, що не цілком самостійно в хорі європейським народилася, придбала цілком окремих форм і та кольориту характер, бо впала на ґрунт український і одразу знайшла собі вислов, відповідний народній вдачі. От рядки про Сковороду: „Массонский містицизм... на Україні приняв більш народню форму у філософії Сковороди, котрий теж на свій лад клопотавсь про освіту і народ. Коло Харкова і Полтави пішла охота заводити школи, і серед підготовлених Сковородою поміщиків... більш об'європейсений Каразин став пропагувати ідею про університет“.

Який же саме був дух український новонароджений? що становило його одрубність од історичного фону петербурзького та катерининського, од фону тодішньої російської літератури, та морального стану всього суспільства? Чим цей дух складав щось оригінального, одрубного, від фактів загальнодержавного життя? Подивимося й на це...

*) Як філософ Сковорода, що мав нагоду бути в Австрії; але він не до красноґо письменства належить.

Відповідно до різниці, поміченої згодом Костомаровим, між спомянутими двома народностями, неоднаковість їх помічала ся не тільки в їх рисах внутрішніх моральних, але й зверхнього боку. Справді: йти до чубатих запорожських козаків після облоги Січи та заселяти наш край згодив ся вельможа цариці Катерини в напудреннім парикку та маненьких черевичках князь Патюмкин, або Нечоса, як прозвали потім цього героя. *) Уявіть собі тип спартанця-запорожця та поруч оцього панка, в котрого все життя лише в тім містилось, щоб до впадоби бути своїм Великій Пані Государині: яка поверховість з його боку та протілежність з другого, в типі зникаючого покоління! То — не представники цілком різних народів! І поруч з отією поверховістю український народ стогіном вилив у пісні зміст глибоких своїх страждань:

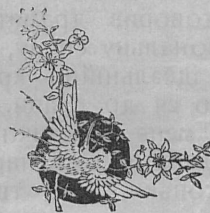
„Катерино, вража дочко,
Змилуй ся над нами,
Верни нашу Україну
З вільними степами“.

Що тоді робило ся з українськими силами під впливом російської культури, про тее добре розповідає свідок тих часів д. Тимковській: **)

„Тогда і отец мой, отправався в Киев, возвратілся избранний засідателем уїздного суда. Он явился в другой перемені: поехал в черкеске, с подбрітим чубом, шапкою і саблею; пріехал в сюртуке і в камзолі, с запущенною косою, мундіром, шляпою і шпагою. „То таки бувало вийде“, говорілі між собою люді „або на коня сяде, уже пан, як пан; а тепер — аби що: німець не німець, так собі підщипаний“ !..

А щож робило ся по тодішніх школах? Коли один учитель насмілив ся не по старих методах викладати теорію віршоскладання, його скидували з посади. А старими методами тоді були не тільки старі теорії але-ж і бійка на взір поводження з учнями — прообразу тодішніх вчителів — старовинних „д'яків“ та всіляких „под'ячих“... Скинутий з посади за незгоду вживати старих педагогічних засобів учитель, був — український філософ Григорій Савич Сковорода (1722—1794).

(ДАЛІ БУДЕ.)

*) Руйнував Січ власне не він я генер. Текелі.
**) Діректор Новгородської гімназії.

СЕРЕД КВІТОК.

Весняний день. Скрізь небо чисте,
Нема хмарок легких,
І сонечко сія огнисте,
І вітерець затих.

Горить квіток пахучих море.
Мовчить душа моя,
Замовкли сум тяжкий і горе...
Цвіте в красі земля...

Квітки немов в танок сплели ся,
І сонцю шлють привіт,
І пахощі у гурт злили ся,
І мов спянів весь сьвіт.

В задумі я кругом дивлю ся
І легко так мені,
І, зачарований, молю ся
В німій самотині.

ОСИП ШПИТКО.

Всюди зле, а дома — найгірше.

(Присвята мійому народові).

Судьба веліла мені уродити ся сином землі, на якій, по безкраїх степах золотоколосої пшениці, росли буйно і дикі, червоні маки — мабуть тому, що тую землю за часто кровю погноювали.

Мої землячки були собі походженем старі-старезні — за те культурою дуже молоденькі.

От і зійшло ся раз пять передових одиниць і стали радити, яким би способом найскорше можна піднести культурно свою націю.

— Я — каже інженер — запроваджу національну архітектуру і тим способом причиню ся до піднесеня мійого народа.

— А я — говорив драматичний артист — сотворю національну сцену, буду відтворювати що-раз ідеальніші креації і побачите, як причиню ся до слави моєї вітчизни.

— Що до мене — кликнув одушевлений музик — вглублю ся в народні мотиви, буду збирати пісоньки, буду творити чудові хори і певно другі народи позавидують нам.

— І я посв'ячу мої сили для добра дорогої вітчизни і братів-земляків — сказав рішучо маляр — збирати-му ескізи з рідної

країни, малювати-му гарні пейзажі, витягати-му що найсвітліші моменти з давньої бувальщини і тим також загірю братів і причиню ся до слави і піднесеня культури.

— Честь вам дорогі товариші — промовив вкінці поет — честь за те, що кождий з вас з такою рішучістю і таким вогнем береть ся за своє діло. Хибаж ви думаєте, що і я буду мовчати? Ні, буду писати і писати, буду творити і творити; і ніжну лірику і оригінальні романи і палкі поклики і певно теж в невеликій мірі причиню ся культурі та добрій славі вітчизни.

— Славно! Славно! — крикнули одушевлені артисти.

— Нехай жеє культура!

— І нехай жеє штука красна! — закінчив я нараду товаришів.

І взяли ся миттю за діло. Кождий за своє. Для вселюдської культури і для власного народа.

— За десять літ праці будемо одними з перших — говорив один.

— Станемо славними!

— Великими!

— І могучими!

— А що найважніше — закінчив я — і культурними! — — —

— Нехай жеє штука красна!! — — —

Ми розійшли ся. Та я пішов іншою дорогою. Ото добрі люденьки мені сказали, що десь, ген, за горами, за морями є така земля, що тільки бодяки та буряни родить, а тамошний народ, хоч теж походженем старий-старезний, та культурою ще молодший.

Попрацавши з дорогими товаришами, я пішов туди. Хотів, бачите, власними очима оглянути те чудо-дизо — в віці електрики та аеронавтики — — —

Сей дикий край називав ся Печерією, а народ — Печерниками — — —

Цілих десять літ прожив я між ними.

Вкінці однак серце заговорило — я затужив за безкраїми степами, за золотоколосою пшеничкою тай за червоним маком — хоч диким, але рідним...

Вернув до вітчизни.

Родиме місто мало що змінило ся. Ті самі будинки, ті самі вулиці — ті самі люди.

На одній з вулиць стрічаю — інженера. Куриє руками кручену папіроску і тесав коліки.

— Пробі! — крикнув я немилу вражений таким виглядом товариша. То ти так запроваджуєш національну архітектуру?

— Шож робити? — була його відповідь. — Як зачав запроваджувати національну архітектуру — тимчасом вороги дим зліцитували за довги. Нині, спасибі Богови, хоч не голодний.

— А що з драматичним артистом?

— Ходи, я тебе запроваджу на его сцену.

Ми йшли добру хвилю і зупинилися перед домом, на якому виднілася освітлена вивіска: — *Кабарет*.

В середині, справдісне Горкійське „дно“.

— Ти тут? — питаю здивований.

— Дай їм Боже здоров'я, що прийняли, а то і я з жінкою був би скапарився і діти були-б з голоду погинули як руді мишенята. За артистичні креації платили мені 60 корон місячно. Сьогодні, як добрий вечір, заграю якого паяца, то з шапкою в руках в однім дню стільки назбираю.

Приходимо до музики і — дивне диво. Чого не діткнуся — всьо масне і знищене.

— Що з тобою?

— Моїх творів ніхто не купував, хорів ніхто не слухав. І я почав був масло робити. Але другі, самі такі землячки, дай їм Боже здоров'я, з'їли і тепер ходжу з „катаринкою“.

— Але-ж ти жартуєш?!

— Ні, правду говорю. За артистичні твори не платили, а тепер за катаринку платять — щоби перестати грати! — —

Ми пішли до маляра. Застали його в страшно фарбами осмарованім одію.

— Господи, слава Тобі! — погадав я в духу — чей хоч сей мене не завів. Та тут же бачу, як мій артист бере на рамена складану драбину з двома чи трема горшками розробленої фарби.

— Сусе небесний! Ти куди? — питаю.

— Прости, дорогий товаришу, але не маю часу. До вечера мушу скінчити одному різникови мальоване печі.

— Що? що?

— Печі! — повторив супокійно маляр. Три комнати вже готові, а ще маю з печею упорати ся, бо завтра в него весіле.

— Ти? артист-маляр? А пейзажі? а історичні образи?

— Мусів пустити в трубу. Подумай тільки: за бліндраму“ платив 5 корон, за поштоно 2 кор., за фарби других тільки — а за образ земляки давали — — 3 корони. Вправді і сьогодні заробляю не більше, за те бодай не докладаю та з голоду не пухну!...

— Де-ж поет?

— Його знайдемо в „Національнім ресторані“.

І справді. Коли я туди зайшов — він сидів коло столика і щось писав.

— Ну, славите Господа! — вирвалося мені мимохить — а все таки оден з моїх товаришів остав ся вірним культурі і — нації.

Приступаю ближше — — Перед ним бачу — *мени*.

— Що се ти? здурів, чи що? — питаю його.

— Здоров товаришу! — відповів з легеньким відтінком іронії. — Не здурів — переписую властителя ресторана *мени* на „національну мову“, майже що дня се роблю.

— Якже се? А поезії? твоя лірика? романи? поклики? — — —

— За усе те я й папіроски не купив.

— А за переписуване *мени*?

— Від часу до часу дістаю порцію гуляжу, або склянку кави! — — —

Я сторопів.

— Так не вже-ж — кажу — народ думає, що культура сама прийде?

— В нас культуру роблять переважно політики.

— Прощайте-ж мої дорогі товариші! — сказав я з жалем.

— Ти куди? — спитали хором.

— За гори, за бори, за ріки, за моря...

— Як се так? Знова мандруєш у дикий край, між диких люднй?

— Йду геть, бо бачите, у тих диких Печерників инакше водить ся. Там з теслів роблять інженерів, з кабаретників — артистів-музиків, з лякерників — справдешних малярів, з гончарів — різьбарів, а перекладчиків *мени* на „національну мову“ — то иноді навіть поетами іменують. Отже йду там, а може й мені де в чім поталанить. А й вам, братчики з душі і серця раджу: забирайте своє ремесло, клуночки тай ходіть зі мною. Я певний, що й ви там дібете ся красшої долі. Нема таки, як між дикими Печерниками — вірте!

Козачка.

Я СТОЮ НА РОЗДОРІЖЖУ.

Я стою на роздоріжжю і куди іти не знаю...
Степ довкола розіслав ся, степ, як море те
[безкрає.

По степу дороги вють ся і за обрієм зни-
[кають...

Я стою на роздоріжжю і куди іти не знаю...
Я стою на роздоріжжю, сум безмежний даве
[душу...

Хто мені мій шлях покаже, скаже, де іти я
[мушу...

По степу дороги вють ся і за обрієм зни-
[кають...

Степ широкий, наче море, ні кінця йому, ні
[краю...

Мих. Драгоманів як літературний критик.

Драгоманов, властиво, спеціально ніде не писав про те, які цілі має мати література, так, як се нині пишуть молоді естетики. Він лиш принагідно нераз про те споминає. Отже не бере літератури зі сторони метафізичної, не буде ніяких теорій, лиш просто говорить у статі „Літер. російська, великоруська, укр. і галицька“, що „література — то совокупність життя“^{*)}. В одній з пізніших розправ, характеризуючи літер. pp. 1866—73, Драгоманов ширше розводить ся над тим своїм поглядом і говорить те саме оттак: „Розібраними повістями та конспектами повістей обмежує ся все, що появило ся в укр. белетристиці остатнього десятиліття такого, в чім вона відгукнула ся на живі питання своєї країни. Коли не можна сказати, щоби белетристика обходила ті питання, то не можна сказати й того, аби вона зробила багато задля їх виясненя — і таким чином, на некористь так української, як і решти російської суспільности, ми не знаємо тих різнородних типів і типічних рисів, яких повне жите як народу на Україні, так і інших елементів, звязаних із ним, як напр. переважно дрібного панства та духовенства на Україні лівобережній, народнього купецтва по містах і місточках Харківщини та Новоросії, шляхти й Жидів у південно-західній країні й т. ин.“^{*)}.

Погляд остаточно той самий, який пізніше троха вияснив основно у своїй статі „Сьогочасне прямованя літературні на Україні“ Іван Нечуй-Левіцький. Отже реалізм є головним прінципом у обох. Лиш Др. дальше його не пояснює, проголосивши його клич немов у відповідь тим укр. письменникам, що писали тоді лиш про кохання, про карі очи дівочі, про коника вороного й про соловейка, про калину та зазулю — або „самовільно ідеалізували козацьку традицію, висувуючи на перший плян т. зв. проповідь „етнографічного правовірства“! Нечуй у мальованю навіть побутових картин все таки ідеаліст, йому не подобаєт ся навіть реалізм російських письменників, а що доперва ультра-реалізм або пізніший натуралізм Золі і французьких письменників! А власне й Драгоманову здавало ся, що твір на непохитній підвалині науковій з тенденціями і всякими питаннями (от як він їх і вказує висше укр. белетристиці: духовенство, купецтво, шляхта, Жиди і т. д.), що такий твір буде мати запевнену вартість.

Очевидно, що інтерес чоловіка, як одиниці, виділеної з даної маси чи групи є все таки найважнійший у повісти, як інтерес ці-

лої навіть народности чи народу! — Тому то так подобав ся Др. Федькович, як реаліст у своїх образках з гуцульського житя, котрі він і видав у Києві, тому й подобав ся ему Панас Мирний, в котрому пізнав великий талант, як лиш прочитав перше його мале оповідане „Лихий попутав“ — тому наконець так прихильно приймив він Франкові нарис, держані у строго натуралістичному дусі, пишучи до них вступне слово. —

І знов можна тут робити всякі закиди тій формулі Др., котрою він хоче схопити все, що належить до обсягу літератури. Взяти хочби й реалізм, чи натуралізм, який так любив Михайло Драгоманів у російській літературі. — Як кожда школа¹⁾, так ся є вже тому хибною дорогою у літературі, що є „школою“ — школа Котляревського наслідувала у него лиш самі злі сторони, школа наприклад такого Евжена Сю у Франції, автора величезних романів („Таємниці Парижа“ — „Вічний Жид“) дійшла вже до осмішеня і здвиганя раменами у інтелігентної публіки, а з писань свого майстра Еміля Золя переймили його французькі, ученики а головно німецькі саме лиш майже те, що дає причину до назви „Auswüchse der modernen Litteratur“. — Тому Др. був несправедливий, коли з того становища обурював ся і безпощадно виступав проти найменшого об'яву „романтики“, як загалом у житю так і у літературі. З другої однак сторони, коли ми станемо на його становищі так сказати-б, „агітагора“ нових кличів, взагалі нових поглядів, отже й літературних, на становищі такого поступовця, що жив більше завтрішним, як вчешним, — і як переконати ся дамо, що молодим конечно треба йти наперед і незатримуватись на тій дорозі поступу — годі стане перед нами велика навіть практична заслуга Драгоманова, що голосив нову літературу і причинив ся до єї розросту на Україні! Бо кождий новий напрям, є конечний. По романтизмі був позитивізм, був натуралізм, була неоромантика, було десятки всяких иньших потоків і струй у європейській літературі — а кожда з тих струй прочищує атмосферу духову у людей запоморочених попередною струєю і т. д. — аж прийде черга на кождий напрям! Цілком, як у житю! І тому не треба не лиш спинювати всього нового, але навіть помагати йому розростати ся — очевидно, що після того, як узнаємо його за користне. А дальші покоління будуть знов бороти ся за нові ідеали, котрі будуть змінювати ся відповідно до обставин житевих і показувати все кращу будуччину.

З того отже становища — повтаряю, Драгоманов має навіть великі заслуги: нині часи таких поглядів і такої критики минули, і нині названоби Др. під тим зглядом кон-

*) Див. „Правда“, 1873.

*) Див. ЛНВістник, том XX, ст. 130.

1) Літературна!

сервативним, — так, як зве молоде покоління у польській літ. позитивіста Хмельовського!

Ще мушу зробити на кінець моєї статі малий додаток. В часах, коли писав Др. свої вийде згадані розправи, загалом, коли припадає його діяльність, як літературного критика, тоді українські учені мусіли відпирати острі атаки російської шовіністичної критики, що не хотіла признати укр. мови а тим самим і літератури. Навіть найпоступовійшому з них Пипінови мусів писати небіщик Огоновський довгу відправу,¹⁾ коли той по виході 1-шого тому його літератури писав, що лиш той нарід може мати літературу, котрий має свою самостійну державу! Др. тому багато мусів бороти ся з тими поглядами, пишучи свої статі літературні!

Але поза його акцією в справі указу з р. 1876. мусів їсти ся з людьми такими, як Юзефович (поминаючи його принципала гр. Толстого), як Гогоцький, Милюков або з такими органами московської преси, як „Гражданинъ“. Драгоманов відповідав їм, що правда „одной самостоятельности языка, какъ и другихъ этнологическихъ признаковъ народности, недостаточно еще для того, чтобъ известное племя имѣло свою самостоятельную литературу“ — бо „для развитія литературы необходима конечно этнологическая подкладка, а то также и извѣстная совокупность историческихъ и культурныхъ условий!“²⁾ А такі услівя історичні і культурні українська література мала і має. А коли хто говорив про бідність понять і слів язика укр., то знайшов відповідь його, котра у одній зі статей з р. 1882. писаній по появі „Фавста“ в перекладі Франка звучить так: „Український язик у богатстві, красній та легкій формі („изящевъ и гибкости формъ“) не уступає ані одному з сучасних літературних язиків славянщини, і цілком так не бідний поняттями, аби на ньому трудно було передавати глибину філософичної думки, і живописувати високохудожественні образи. То цілком не язик лише простолюд-дя, як хочуть переконати московські невіжі, а язик цілої нації, котрої політична будучність ще перед нею, але єї місце на право самостійного розвитку у ряді цивілізованих народів уже завойоване і не може бути ніким иньшим занятє.“³⁾

Оттими словами Др. хочу й скінчити свій реферат. —

30/XI. 1908.

¹⁾ див. „Моему критикові“ — Львів 1892. —

²⁾ див. „Сочиненія...“ Том II. ст. 171. Paris 1906.

³⁾ див. івід. Том II. ст. 599. Paris 1906. —

Осип Шпитко.

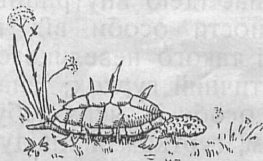
I.

Я не терпів як Ти, Ісусе Христе,
мене раби на хрест не розпинали,
за слово правдоньки съвяте, пречисте
в вінець терновий скрані не вбирали.

Та всі болі Твої, весь сором, скуки —
я чую серцем і цілим собою.
А всеж за смерть съвяту, за кров, за муки,
названий Богом Ти остав — юрбою.

Я-ж Христе, хтів слідами йти Твоїми
і голосив любов до України.
Чому-ж за те проклятий став я всіми,
бурлакою, нічим — без тіни? — — —

Львів, вересень, 1908.

II.

Не проклинаю я тебе, Вкраїно,
ні осуду камінем не кидаю,
хоча таке — як мати — дала віно,
що, наче Каїн, нуджусь і скитаю.

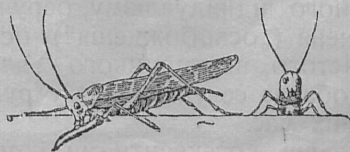
І не клену Тебе за теє, нене,
що Ти мене за сина не вважала,
що мала лиш проклін один для мене
й чим другі гидились — мені давала.

І не клену Тебе за те, що вбога,
що плоди рук своїх даєш чужому,
що і Твоя кервава теж дорога,
що біль, роспука в серденьку Твойому.

І не за те клену, що Ти в неволі —
Європа ярма лиш для Тебе струже,
що правда на верху — а Ти все в долі,
раби рвуть пута — а Тобі байдуже.

Лиш за одно Тобі я, рідна нене,
лиш за одно подякувать не можу:
весь смуток свій вложила Ти на мене,
а я Тобі — лиш жаль мій в дарі зложу.

Львів, 12/X, 1908.

ІНДІВІДУАЛІЗМ І АНАРХІЗМ.

Індивідуалізм та анархізм — дві речі, які з зовнішнього боку нагадують одна другу. Більше навіть — одна, так сказати, увиходить у другу, як її частина: се так званий „індивідуалістичний анархізм“. (В анархізмі існують дві головні течії — комуністична та індивідуалістична).

Але таку єдність помічає ся лише при загальному порівнянню анархізму з індивідуалізмом: в дійсности, коли приглянемо ся до внутрішнього єства першого а другого, ми неминуче знайдемо їх протилежність.

Розглянемо се.

Безодню, що одмежовує індивідуалізм від анархізму, ми бачимо в сьому, що індивідуалізм визнає ідею внутрішньої абсолютности, відрубности особи від всякого осередка, навіть і такого невеликого, яким являється ся анархістичний гурток; анархізм навпаки лучить сю особу із яким-небудь (невеликим) осередком, гуртком. Індивідуалізм визнає лише індивідуума, як абсолютна, як щось замкнене в собі, тоді як анархізм шукає для себе підстави в масі. Перший є чимось таким, що роз'єднує, другий — що з'єднує.

Та не дивлячи ся на існуванє такої безодні ми знаходимо пробу засипати, знищити її.

Найкраще виконав се відомий „батько“ індивідуалістичного анархізму Маркс Штірнер. Але й він, не дивлячи ся на свою, з зовнішнього боку, суцільно збудовану систему, дуже грішив проти неї. Він казав: „постійно оден шукати-ме другого, тому, що він йому є потрібний, оден мусить відповідати другому, коли сей є йому потрібний, або: „грумада користує ся тобою, спілкою знов користуєш ся ти“. Що се значить? — Се значить, що й М. Штірнер не міг удержати ся на тій позиції, яку заняв відносно до індивідуалізму.

Найсильнішу позицію в індивідуалізмі заняв Л. Н. Толстой „мирний анархіст“, (що не визнає революційних средств боротьби), як то його називає польський соціолог Л. Кульчицькі (Мазовецькі). Так напр., тоді, як М. Штірнер добачав „здійсненє свободи“ у знищеню давніх рабських форм та заведеню зовнішньої особистої свободи, Л. Н. Толстой бачить його лише у внутрішній роботі індивідуа, лише у духовій культуризації індивідуа, його „самоусовершенствовані“, як то він каже. Толстой, значить, стоїть на ґрунті консеквентного індивідуалізму, беручи за средство увільнення („освобожденія“) особи лише силу особистого, внутрішнього „я“, тоді як Штірнер добачає се увільненє у руйнуючому русі народніх мас.

Найбільше косеквентними і справжніми індивідуалістами являють ся Ніцше, Карлейль

Уайльд, Рескін та інші, які справді будують свою науку на основах культу іпісум'а. Всі вони кажуть, що для того, щоб витворити свободні маси, необхідно наперед витворити свободну людину; виконати се може лише самостійний іпісум-„я“. На думку-ж анархістів для того, щоб витворити се свободне „я“, треба наперед витворити свободні маси людности. Анархізм, таким чином, повстає проти відрубности, яку визнають індивідуалісти; вони кажуть: „най дихають свободою всі разом і кожний для себе з'окрема!“

Для „альтруїстичних“ теоритиків анархізму людська індивідуальність є одною з одиниць в ряді мільонів иньших одиниць, що творять людські маси. їхнім об'єктом є людина, се „я“, яке-б там воно не було, та його (того „я“) право на абсолютну свободу. Об'єкт індивідуалізму, його творче „я“ кладе цілу вагу своєї праці на досягненє нових та нових щеплів сьвідомости та сили. Для анархізму центром існуваня є його теперішнє „я“ тоді як для індивідуалізму сей центр переносить ся в будучність.

Штірнер, а тим більше і всі иньші теоретики анархізму, зробив два найбільші гріхи проти індивідуалізму: він взяв за обект своїх вимог, за основу своєї системи — середно-типове людське „я“, відірване від мільонів таких же самих „я“, бо йому була потрібна не індивідуальність в розуміню своєрідности та особистої сили, а тільки індивід, як такий, в основу свого войовничого індивідуалізму він не клав ніякої творчої мети, ніякого духово-активного змісту, які моглиб оправдувати вимоги свободи і давати заохоту до завзятої боротьби за неї.

З вище наведеного ми бачимо, що внутрішньої єдности між індивідуалізмом а анархізмом, навіть поміж так названим „індивідуалістичним анархізмом“ немає, хоч і знаходимо між ними зовнішню єдність. Анархізм не визнає держави, законів, що борять ся у нутрі єї клас, і ставить людину безпосередно супроти величезної маси всеї людности. Таку-ж саму основу ми знаходимо і в індивідуалізмі, який розуміє своє „я“ без всякої звязи, без всяких перепон, що ставить людям жите. В сьому лиш ми й знаходимо єдність.

На конець зазначимо ще одну черту, яка ставить границі між індивідуалізмом а анархізмом: анархісти, за винятком так званих „мирних“ анархістів, як Прудон, Толстой, Вальчевський, признає революційні средства боротьби, тоді як індивідуалізм не признає їх і ставить натомість внутрішню роботу індивідуа.

Et tu animal... triste.*)

„Критикові“ Антонови Крушельницькому присьвячую.

Ой там на горі та женці жнуть,
А попід горою, долом долиною
Козаки ідуть.

А попереду Крушельницький
Веде свої Маньки, Зузі, Льолі, Фрузі
Хорошенько

„Із книги життя“.

А позаду йде Василь Пачовський,
Що проміняв жінку за тютюн та люльку
Необачний

„На стоці гір“.

КРИТИКА І БІБЛІОГРАФІЯ.

„Українська Муза“.

Поетична антологія, історична хрестоматія од початку до наших днів, під редакцією Олексі Коваленка. Київ 1908, ст. 1280, вел. 8°.

Під таким заголовком вийшло в протягу минулого року 12 випусків видавництва, якого цілком — як заповідає редактор у передмові — дати „повну картину розвитку української поезії, живу історію української творчости“. Проба видання такої антології а разом історичної хрестоматії, безперечно дуже хосенна і заслугоє на похвалу. Не багато перебираючи поміж десятками та сотками всяких поетичних збірників, в такому виданні знайде читач найкращі річи даного автора, які вистарчать для його характеристики, побачить ідеали, які передавало одно покоління другому, зможе слідити за розвитком національної свідомости за тим, як поодинокі поети а то й групи їх розуміли свої завдання супроти народньої маси, як її духові провідники, яке було у них розуміння краси, — а остаточно зможе рішити про степень розвитку українського народу та про його право увійти у сімю культурних народів. Тільки видане такої антології-хрестоматії є заразом

*) За сю річ редакція не одвічає.

незвичайно трудне. Треба уміти вибрати з кожного автора такі річи, які дійсно зможуть дати його духовий образ, треба відтак визначити йому відповідне місце серед поетів, відповідне до його заслуг і таланту, не пересіяти ані знизити його вартости, не визначити менше значному авторови більше місця як другому, більше заслуженому, і навпаки, — нарешті треба рішити, чи дійсно якийсь автор має право увійти в ряди поетів. Бо дуже багато є таких, що пишуть поезії тому, що не мають іншої роботи, і тому нічим не цікаві для нікого. — І про се я хочу дати кілька своїх уваг що до видання д. О. Коваленка. Вибір з авторів не все щасливий (се відносить ся головню до найновішої поезії), або односторонній. Значна частина нині живучих авторів буде певно незадоволена з вибору своїх творів у д. Коваленка. Відтак непропорціональність місця, яке займають поодинокі поети. Не хочу думати, щоб д. Коваленко навмисно давав більше місця поетам з рос. України, як галицьким (Старицький, другорядний поет забирає далі стільки місця, як Франко, Артемівський-Гулак більше, як Шашкевич, якого автор скорочує, — Леся Українка у двоє переросла буковинського поета Федьковича і т. д.) — а зверну увагу його, що вражінє таке маєть ся по розгляді „Української Музи“. Чому ті, що положили менше заслуг коло рідного слова, мають фігурувати в антології коштом других? Кождий повинен мати своє місце. А потому найбільший закид, який можна зробити редакторови антології, то сей, що не має якогось сталого пляну у виборі самих авторів. Є поети, які написали по кілька стихів і погасли, і їх бачимо у антології, другі знов, не менше талановиті, з більше виразною фізіономією відпали. Чому тут знайшли місце такі зовсім незначні, часом і невідомі поети, як Іван Галін-Буцманюк, Вікторок, І. Ружний, В. Мальований, Олександра С., О. Галка, М. Загірня і др.? Прецінь вони нічо не значать в поезії, ніякого напряду не характеризують! А коли вони вже є, то чому не має вже також Верхратського, О. Партицького, Луки Данкевича, Ів. Гушалевица, Ксенофонта Климовича, Евг. Згарського, Вол. Навроцького із старших, а О. Шпитка, Л. Гринюка, М. Лозинського, І. Федорченка, М. Венгжина, К. Гриневичевої, Віри Лебедової з молодших? Чому подав автор віршу К. Ценглевича, а опустил далеко важнішого від него Тимка Падуру? Чому помістив О. Колессу, а не помістив такого самого як він поета К. Студинського? А коли увійшли до антології молоді поетичні поети О. Плющ та Доорохольський, то чому опущено І. Осадчука? Чому не має молодого поета з поміж бачванських Русинів — Гомзова? Очевидна річ, а цілком не хочу всіх їх переперти, щоб вони були в „Українській Музі“, тільки кажу, що

поміщено одних, то треба вже помістити й других, яких я повичислював. Треба, щоб була якась стала точка в оцінюваню авторів. Дальші уваги мої відносять ся до приміток доданих до кожного з поетів, які подають відомости про жите та твори письменників. В них також не має пропорції, бо говорить ся часом менше як треба, і навпаки, — і загалом вони занадто сухі та неупорядковані. Наконєць за похибку уважаю те, що прим. Корсун, Думитрашко і ин., що належать до ранійшого періоду, поміщені аж на кінці; не можна було їх забути на початку, бо тут вони шкодять плянови видавництва. Так бачимо, що „Українська Муза“ має хиби і як антольоґія і як хрестоматія, хиби, яких не повинно бути. Я зазначив на початку, і розумію трудність в редагованю такого видання, розумію обставини, серед яких в Росії приходить ся працювати коло нього, а все-ж таки можна було уникнути деяких помилок. Впрочім, не треба говорити про те, яку вагу може мати „Українська Муза“. Навіть в такому виді, в якому нам представляеть ся, заслугує на ширене. Тоді друге видане може вийти краще. Зверхна форма в антольоґії гарна. Прикрасою є портрети авторів, котрі однак повинні бути ліпші.

10/II. 1909.

М. Евшан.

КНИЖКИ НАДІСЛАНІ ДО РЕДАКЦІЇ.

ДІТОЧА БІБЛІОТЕКА ч. 1. Редактор: Лесь Киселиця. — Коза - Дереза (збірка). Чернівці, 1908. Сторін 32, 16°. Ціна 12 сот.

ДІТОЧА БІБЛІОТЕКА ч. 2 Календарик для дітей на звичайний рік 1909. Черівці, 1908. Ціна 10 сот.

ЛЕСЬ МЕДОБІРСЬКИЙ: Погасло сьвітло, думки. Сторін 20, 16. Львів 1908.

ОСИП НАЗАРУК: „Про Вшехполяків“, їх історію, теорію і тайну організацію. Сторін 184, 16°. Львів, 1907. Накладом П. Волосенки. Ціна 1 К. Замовляти в ред. „Гром. Голосу“ — Львів, Ліндоґо ч. 7.

„ŚWIAT SŁOWIAŃSKI“, nr. 1 i 2.

БОГДАН ЛЕПКИЙ: „Поезіє розрадо одинока“ — Львів 1908. „Молода муза“ ч. 9. Стор. 82, 16°. Ціна 1 К 20 сот.

СТ НІСЛАВ ВИСПЯНЬСЬКИЙ: „Смерть Офелії“ драматична картина. Переклав Остап Луцький. Львів МСМІХ. „Молода муза“ 13. Накладом ред. „Будучности“. Ст. 16, 16°. Ціна 20 сот.

ЛЕОНІД АНДРЕЄВ „Любов до ближнього“, жарт в 1 картині. Переклав Олекса Коваленко. Стор. 32, 16°. Ціна 30 сот. Укр. Видавництво „Ранок“. Київ 1909.

„UKRAINISCHE RUNDSCHAU“ ч. 2.

„УЧИТЕЛЬ“ ч. 1 і 2.

„ДЗВІНОК“ ч. 1.

„НИВА“ ч. 1, 2 і 3.

„КРУТЮКА“ ч. 2.

ЯРЕМА ГІРНИЧЕНКО „Бурлака“. Львів 1909. Накладом В. Голуба. Ст. 16, 16°. Ціна 10 сот. з перес. 12 сот.

ПЕРЕПИСКА РЕДАКЦІЇ.

КОЗАЧКА, Київ. Твори получили. Щиро дякуємо. Друкувати-мемо в найближчих числах.

МИХАЙЛО КОЗОРИС в К. Твори переглянули. Кращі підуть небаром. Гарзд!

ХМЕЛЬНИЧЕНКО, Чернівці. Ми тоже віримо, що у Вас є талант. На жаль „филетонів“ нам не треба.

ПАНТАЛАХА, Коломия. Невідомих авторів не можемо містити.

П. ВЕРТИЯЗИКИЙ, Зал. Поезія дуже патріотична — тільки не стало нам місця на її поміщенє.

ДМИТРО НИКОЛИШИН Сподівайтесь листу од нас.

Слідуюче число „Будучности“ вийде в подвійнім обемі.

„ЗАГАЛЬНА ДРУКАРНЯ“
Львів, ул. Академічна ч. 8.

Передплата на рік 1909.

УКРАЇНСЬКЕ БЖІЛЬНИЦТВО

орган українських пасічників і служить по-
требам бджільництва на Україні. (Третій рік
видавання). Виходить щомісяця (12 разів на
року) книжками до 16 аркушів з малюнками.
ПРОГРАМА ЖУРНАЛА: 1. Од редактора
— 2. Пасічників — 3. Статті практичні — 4.
Статті теоретичні — 5. Про діяльність пасіч-
ників і сільсько-господарських товариств та
земств — 6. Заходи та постанови уряду
про бджільництво — 7. По пасічній літературі
— 8. Огляд пасічної літератури — 9. Бібліографія
— 10. Усячина — 11. Запитання і від-
повіді — 12. Видання, надіслані до редакції
— 13. Почтова скринька — 14. Справоч-
ний відділ — 15. Оповідки.

В ЖУРНАЛІ ПИШУТЬ: Є. Архипенко,
Н. Безпалов, К. Горбачев, М. Дернов, Ган-
Єфремова, В. Ільїнський, І. Корабльов,
проф. Н. Кулагин, свящ. о. І. Лахно, свящ.
о. М. Михалевич, Ф. Немоловський А.
Свиренко, П. Сніжневський, О. Степовик,
Ю. Фисун.

Хто заплаче гроши за цілий рік, одерже даремно додаток: Щоденник пасічника на 20 пнів. — Це записна книжка, що неодмінно потрібна кожному пасічникові.

ЦІНА з пересилкою:
На рік 1 карб. 50 коп
На 1/2 року 75 коп.
Накладним платіжком на 20 коп. дорожче. — Гроши надсилають: КИЇВ, „УКРАЇНСЬКЕ БЖІЛЬНИЦТВО“.
Редактор-видавець: Є. АРХИПЕНКО.

Приймається передплата.

„РАДА“

(3 рік видавня.)

Політична, економічна література
українська газета, виходить
понеділками.

Передплата в Росії на рік
за гр.

Адреса редакції: КИЇВ, Б.
ул. д. 6 біля Золотих
Ворот.
Редактор М. Павлов.

Видавець Є.

Відкрита передплата

на всеукраїнську ілюстровану

„Народне Слово“

Виходить у Львові тричі в тиждень
четвер і в суботу — а коштує в
Львові 1 к., в Росії 70 копійок, в Німеччині
1 м., в Америці чвертьрічно 1 долар.

Є се щиро-народня, цікава часопис,
дешевша на всю Україну. — Начальник
редакції: Андрій Веретельний.

Адреса: „НАРОДНЕ СЛОВО“, ЛЬВІВ,
ДЕМІЧНА ч. 8.

„Громадський Голос“

радикальна політична часопись,

виходить раз на тиждень.

Ціна 4 кор. на цілий рік, в Росії
1 1/2 рублі. Адреса: ЛЬВІВ, ул. Ліндого ч. 7.

Редактор: МИХАЙЛО ВИНЯРСЬКИЙ.

Прощу переконатися!

Годинник Анкер
(не Циліндер), разом
з ланцюшком
тільки за 3 К 50 с.

Висилаю по одержанню замовлення без за-
датку елегантський, тревалий, мужеський,
кешфоновий годинник, добре ходячий, на-
кручуваний ушкоком раз на 36 годин Ціна
годинника разом з ланцюшком тільки 3 К
50 с. До кожного годинника додає ся гра-
ранція на 3 роки Адреса: Михайло Горовіц,
Діла експортівий в Кракові. Dittla
57 II. Багато ілюстровані цінники з 2000
взіршми годинників усякого рода музич-
них інструментів, оптичних прирядів і т. п.
висилає ся на жадане за дармо.

Хто купує книжки

нехай замовляє в Руськім Товаристві редакційним у Львові, котре видає: а) Образкові книжки з вершинами для малих дітей; б) гарні і цікаві повістки з образками для дітей, молодіжи і селян; в) книжки до молена для всіх; г) поучаючі книжки і розвідки для всіх. На премії достарчує Товариство образки, медалики і хрестики; сотна від 1 кор. 50 сот. до 5 кор. і більше. Дохід з книжок йде на удержане руських шніл. Замовляти книжочки можна в канцелярії Товариства та по всіх книгарнях в краю. Відпродуючим значний опуст.

„ЗЕМЛЯ І ВОЛЯ“

орган української соціалдемократичної партії для робочого люду.

Виходить раз на тиждень, в четвер. — Передплата вносить 4 К річно (2 К піврічно), для Америки 2 долари річно (1 долар піврічно).

Адреса Редакції та Адміністрації:
ЛЬВІВ, вул. Ліндого ч. 2.

Оказові числа висилаєть ся на жадане безплатно.

